

καὶ συντηροῦσαν ἀδιασκόρπιστα) împreună cu mișcările (τὰ κινήματα) sufletului⁸⁹.

Termenul *έννοια* (gând, înțeles) are semnificații legate de procesele cogniției⁹⁰. Este utilizat în contexte legate de lupta duhovnicească interioară, la nivelul minții⁹¹, dar și cu referire la semnificațiile Sfintei Scripturi (τὴν δύναμιν καὶ τὴν έννοιαν ὀρθῶς)⁹². Despre cel care a primit de sus „a purta în gura sa totdeauna lauda lui Dumnezeu” (Ps 33:2), Sfântul Simeon spune că poate să aibă „gândul (έννοιαν) privitor la Dumnezeu întipărit (έντετυπωμένην) în suflet o dată pentru totdeauna și pecetluit peste partea conducătoare a sufletului (ήγεμονικῶ τῆς ψυχῆς)” și poate să împlinească îndemnurile Sfântului Apostol Pavel de a se bucura pururea, a se ruga neîncetat și a mulțumi pentru toate (1 Tes 5:17)⁹³. Gândul teologic contribuie la intensificarea asctivității spirituale, lăuntrice, echilibrându-l pe om și conferindu-i stabilitate în bucurie, rugăciune și mulțumire.

Gândurile sau reflecția care vin din minte, exprimate prin *ένπίνοια*⁹⁴ indică sursa elaborării lor.

89. ΑΓΙΟΝ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Κεφάλαιον ΣΤ', Ἀλφαβητικὰ Κεφάλαια*, σ. 106-108; trad. rom., *Cuvântul 6, în 24 de cuvinte despre viața duhovnicească*, p. 73.

90. A. BAILLY, *Le Grand Bailly, Dictionnaire Grec – Français*, p. 683. Termenii conecși înțelesuri similare (έν -νοέο -οῶ; έννόημα; έννόησις). ΣΥΜΕΩΝ LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, *ΒΙΒΛΟΣ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ, ΛΟΓΟΣ Γ'*, *Traitées Théologiques et Éthiques*, SC 122, p. 392; trad. rom., *Discursul 3, Cartea discursurilor etice*, în vol. *Discursuri teologice și etice*, Scrieri I, p. 198; ΣΥΜΕΩΝ LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, *Catéchèse XXII*, SC 104, p. 388; trad. rom., *Cateheza 22, Cateheze, Scrieri II*, p. 248.

91. ΑΓΙΟΝ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Κεφάλαιον ΚΒ', Ἀλφαβητικὰ Κεφάλαια*, σ. 302; trad. rom., *Cuvântul 22, în 24 de cuvinte despre viața duhovnicească*, p. 180.

92. ΣΥΜΕΩΝ LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, *Τοῦ αὐτοῦ ἑτέρα κεφάλαια γνωστικά τε καὶ θεολογικά κε', κα'*, *CHAPITRES THÉOLOGIQUES, GNOSTIQUES ET PRATIQUES*, SC 51, p. 77; trad. rom., *Ale aceluiași, 25 de alte capete ale cunoștinței și ale cuvântării de Dumnezeu (gnostice și teologice)*, 21., *Cele 225 de capete teologice și practice*, în *Filocalia*, vol. VI, p. 57.

93. ΣΥΜΕΩΝ LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, *ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ, Καὶ κατὰ τῶν ἐπιχειρούντων θεολογεῖν ἄνευ Πνεύματος*, *Traitées Théologiques et Éthiques*, SC 122, p. 130; trad. rom., *Al doilea discurs teologic. Împotriva celor ce încearcă să teologhisească fără Duhul*, în vol. *Discursuri teologice și etice*, Scrieri I, p. 90.

94. A. BAILLY, *Le Grand Bailly, Dictionnaire Grec – Français*, p. 763.

Substantivul *σύν-voos, ους*, un compus de-al lui *voŭς*, care desemnează stări elaborate mintal (*reflecție, gândire, meditație, prudență, preocupare, grijă*), este întrebuințat de Sfântul Simeon în descrierea atitudinii celui care a avut experiența vederii lui Dumnezeu, iar în urma retragerii Lui reia traseul spiritual pentru a-L reîntâlni⁹⁵.

„Cugetele” desemnate prin *φρένας*⁹⁶ reprezintă efectele activității de gândire, cu care operează mintea umană în procesul de cunoaștere și de luare a deciziilor.

Φρήν are ca semnificație primară diafragma sau membrana care separă inima și plămânii de viscere, iar înțelesurile extinse sunt „inimă” și „suflet”, la plural având și înțelesul de „sediu al inteligenței” (*voŭς*), „inteligență”, „spirit”, „gândire”⁹⁷. În *Imnul 17* acest termen este întrebuințat ca un echivalent al interiorității umane (inimă, minte, cuget), în contextul explicării spirituale a *Pildei fiului risipitor* (*Luca 15. 11*)⁹⁸. Acest termen este tradus prin „minte” (*φρεσὶ πεπλανημέναις*, *Imnul 32*), „cugetare”, dar și „cuget” (*γίνομαι φρενῶν καὶ λόγων*, *Imnul 29*)⁹⁹.

95. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIE, *Λογος Ε'*, *Traitées Théologiques et Éthiques*, SC 129, p. 128; SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Discursul 6*, în vol. *Discursuri teologice și etice*, Scrieri I, p. 267; A. BAILLY, *Le Grand Bailly, Dictionnaire Grec – Français*, p. 1863.

96. ΑΓΙΟΝ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Κεφάλαιον Γ'*, *Ἀλφαβητικά Κεφάλαια*, σ. 62; trad. rom., *Cuvântul 3*, în *24 de cuvinte despre viața duhovnicească*, p. 49.

97. A. BAILLY, *Le Grand Bailly, Dictionnaire Grec – Français*, p. 2097.

98. În versiunea franceză pluralul *τάς φρένας* este tradus prin „inimă” (son coeur), iar în versiunile românești prin „minte” (Pr. D. Stăniloae) și „cuget” (diac. Ioan I. Ică jr). SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIE, XVII, *Hymnes 16-40*, SC 174, p. 40; SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imnul 17*, în vol. *Imnele iubirii dumnezeiești*, p. 163; SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Erosurile imnelor dumnezeiești*, p. 109.

99. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIE, XXXII, *Ὅτι οἱ ἐνδοξοὶ τῆς γῆς ...* („experts”), *Hymnes 16-40*, SC 174, p. 404/ 405; SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imnul 32* („minte”), în vol. *Imnele iubirii dumnezeiești*, p. 360; SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Erosurile imnelor dumnezeiești*, *Imnul 32* („cugete”), p. 197; Louis Neyrand traduce termenul prin „sens”, cf. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIE, XXIX. *Ὅτι μόνοις ἐνείνοις καταφανῇ τὰ τῶν θείων πραγμάτων οἷς διὰ τῆς μετουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὁλος ὁλοις ἠνώθη Θεός*, *HYMNES 16-40*, Tome II, SC 174, p. 314; SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imnul 29*, în *Imnele iubirii dumnezeiești*, („cugetare”, trad. Pr. Dumitru Stăniloae, București, 2017), p. 307; SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Erosurile imnelor dumnezeiești* („cuget”, trad. diac. Ioan I. Ică jr), p. 178.

Nóησις semnifică acțiune de a se pune în minte, concepție sau înțelegerea unui lucru; „facultate de gândire”, „inteligență”, „spirit”¹⁰⁰.

Ce este mintea umană? Din perspectiva biblică și patristică din care vorbește Sfântul Simeon Noul Teolog, mintea umană este un dat al lui Dumnezeu pentru cunoașterea realității sensibile și supra-sensibile.

În exegezele antropologice, Sfântul Simeon precizează că „suflarea” și „viața” (*πνοήν καί ζωήν*), „suflatul”, „mintea” „cuvântul” (*ψυχὴν τε καί νοῦν καί λόγον*) sunt dăruite (*χαρίζεται*) de Dumnezeu omului creat de El¹⁰¹. Din această enumerare reiese distincția și în același timp legătura intrinsecă dintre *suflet*, *minte* și *cuvânt*. În alt context [Fc 2:17], identifică „duhul de viață” (*πνεῦμα λαβών ζωῆς*), cu care Dumnezeu l-a înzestrat pe omul plăsmuit din pământ, cu sufletul „înzestrat cu minte și chip al lui Dumnezeu” (*ὁ ψυχὴν νοερὰν καί εἰκόνα Θεοῦ*)¹⁰². Expresia *ψυχὴν νοερὰν* (suflet mintal) exprimă realitatea tainică, a înzestrării sufletului uman cu *minte*, ca element esențial în primirea „luminărilor” dumnezeiești (*ἐλλάμψεις*) și a vederii lui Dumnezeu (*Θεὸν ὁρᾷ νοερῶς*)¹⁰³.

Asemănarea îngerului cu mintea umană [*νοῦς*], datorită necircumscrierii lor materiale, indică originea lor comună. Creatorul lor a imprimat în ele însușirea Lui de a fi necuprins de materie: „așa Făcătorul acestora nu e în afara/dar nici înăuntrul cerului și nici în alt loc”¹⁰⁴.

100. A. BAILLY, *Le Grand Bailly, Dictionnaire Grec – Français*, p. 1330.

101. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, *ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΩΤΟΣ, Καὶ κατὰ τῶν τιθεμένων τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Πατρὸς, Traités Théologiques et Éthiques*, SC 122, p. 110; SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Primul discurs teologic. Împotriva celor care atribuie înțâietatea Tatălui*, în vol. *Discursuri teologice și etice*, Scrieri I, p. 81.

102. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, *ΛΟΓΟΣ ΙΓ', Traités Théologiques et Éthiques*, SC 129, p. 402; trad. rom., *Discursul 13*, în vol. *Discursuri teologice și etice*, Scrieri I, p. 382.

103. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, *ΛΟΓΟΣ ΙΓ', Traités Théologiques et Éthiques*, SC 129, p. 402; trad. rom., *Discursul 13*, în vol. *Discursuri teologice și etice*, Scrieri I, p. 382.

104. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, XXXVIII, *Περὶ θεολογίας καὶ ὅτι ὁ νοῦς τῆς ὕλης τῶν παθῶν καθὼς καθαρθεὶς ἀϋλως τὸν αἶνον καὶ ἀόρατον καθορᾷ*, *Hymnes* 16-40, SC 174, p. 470; SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imnul 38*, în vol. *Imnele iubirii dumnezeiești*, p. 396.

Din formularea Sfântului Simeon reiese caracterul creat al minții umane, care are și proprietatea de a străbate materia.

Sfântul Simeon face distincție între omul dinaintea căderii și cel de după căderea din Raiul comuniunii cu Dumnezeu, menționând și modul în care mintea umană a fost afectată de neascultarea lui Dumnezeu. Imposibilitatea de a mai vedea slava negrăită (*δόξαν*) a lui Dumnezeu a fost cauzată de desprinderea „minții de la ea” (*ἀποστήσας ἐκ ταύτης ἐκουσίως τὸν νοῦν αὐτοῦ*), fixarea ei „în chip pătimăș” (*κατανοήσας ἐμπαθῶς*) asupra rodului pomului și încrederea în cuvintele potrivnicului. Înșelarea omului a produs o dereglare atât de mare în interioritatea umană, încât ea a determinat lipsirea lui de „toate bunătățile spirituale” (inteligibile/*νοητῶν*), căderea în simțirea pătimășă (*ἐμπαθῆ ... αἰσθησιν*) a făpturilor și coborârea lui la asemănarea „celor fără de minte” (*τοῖς ἀνοήτοις ὁμοιωθεῖς*)¹⁰⁵. Ridicarea din această asemănare contrară demnității umane se realizează prin întruparea Fiului lui Dumnezeu și prin însușirea modelului creștin de trăire duhovnicească. Explicațiile simeoniene sunt modalități de actualizare a învățăturilor hristologice revelate, în scopul ridicării omului la demnitatea primară.

În *Imnul* 30, în contextul explicării unirii sufletului cu lumina dumnezeiască prin care ajunge să-l aibă „în mijlocul lui pe Dumnezeu întreg” [v. 183], Sfântul Simeon precizează și originea dumnezeiască a minții umane. De la Dumnezeu „de al Cărui deget atârână zidirea / și de la Care își are oricine existența / și viața și mișcarea, / toată **min-tea**, sufletul și rațiunea celor raționale [*νοῦς ἅπας, ψυχὴ καὶ λόγος / λογικῶν ἔχει ἐκ τούτου*], / dar și suflarea celor neraționale [*ἀλόγων πνεῦμα*] [...]”¹⁰⁶. Reies din această formulare originea dumnezeiască a sufletului, minții și rațiunii, precum și deosebirea lor.

În *Imnul* 31 Sfântul Simeon exprimă limitele cunoașterii teologice, chiar și în cazul omului duhovniceasc. Nu mai puțin tainică este

105. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIE, *Λογος II', Traités Théologiques et Éthiques*, SC 129, p. 404; trad. rom., *Discursul* 13, în vol. *Discursuri teologice și etice*, Scrieri I, p. 383.

106. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIE, XXX. *Πρὸς ἓνα τῶν μαθητῶν (...)*, *HYMNES* 16-40, Tome II, SC 174, p. 352; SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imnul* 30, în *Imnele iubirii dumnezeiești*, p. 329.

însă și creația lui Dumnezeu pentru om. Întrebările despre aducerea la existență a omului pun în lumină lucrarea dumnezeiască inaccesibilă omului care, constatând că există, nu-și putea explica existența.

„Căci cine ar putea explica cum m-a plăsmuit la început,
cu ce mâini a făcut aceasta, luând, Cel cu totul netrupesc, lut,
cum, neavând gură ca noi, a suflat în mine
și prin suflarea aceasta a făcut în mine **suflet** nemuritor
[ψυχὴν ἀθάνατον] ?
Și spune-mi, cum, din lut se fac
oase, nervi, carne, vine,
piele, păr, ochi, urechi, buze,
limbă, organe grăitoare, tăria dinților,
cuvânt articulat în mod clar prin suflare?
Cum, din materie uscată și umedă, caldă și rece
m-a făcut o viețuitoare, prin amestecul celor contrare?
Cum e legată **mintea** cu carnea și cum e amestecată carnea
[Πῶς οὖν δεσμεῖται νοῦς σαρκί, πῶς σὰρξ δέ τῳ ἄϋλῳ]
cu **mintea nematerială**
în mod neamestecat, fără confundare?
[**νοῦς** συνανακέκρται ἀμίκτως, ἀσυγχύτως]
Și cum aduc **mintea** și sufletul în mod neconfundat cuvântul
[ἀφύρτως τε **νοῦς** καὶ ψυχὴ προσφέρουσι τὸν λόγον]
– vorbesc de cuvântul lăuntric [τὸν ἐνδιάθετον] –
și rămân totuși indivizibile,
neschimbate, întru totul neconfundate?“¹⁰⁷.

Surprins de modul alcătuirii umane, armonioase în eterogenitatea ei, Sfântul Simeon face în această mărturisire personală despre propria creație trei considerații importante despre mintea umană: unirea ei neamestecată cu o materie diferită de ea (carnea), nematerialitatea ei și contribuția ei, împreună cu sufletul, la crearea cuvântului interior, sinonim gândului, raționamentului, judecății. Sfântul bizantin este complexat de taina pe care o observă în propria alcătuire, întrebându-se

107. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIE, XXXI. *Περὶ θεολογίας καὶ ὅτι ἀναξερεύνητος ἡ θεία φύσις καὶ πάντῃ τοῖς ἀνθρώποις ἀκατανόητος*, *HYMNES* 16-40, Tome II, SC 174, pp. 394-396; SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imnul* 31, în *Imnele iubirii dumnezeiești*, pp. 355-356.

nu cum a creat Dumnezeu mintea, ci cum a legat-o de materie, pe ea, care este imaterială. La fel de fascinat este și de realitățile interioase pe care le simte, cum ar fi producerea cuvântului imaterial de mintea imaterială și sufletul nemuritor. Considerând aceste realități mai presus de „cuvânt“ și de „mintea“ noastră [τά ὑπὲρ λόγον, ὑπὲρ νοῦν τὸν ἡμέτερον ὄντα;], Sfântul Simeon îndeamnă la trăire duhovnicească, la o raportare reală la Dumnezeu Cel viu, prin cercetarea poruncilor Lui mântuitoare și împlinirea lor¹⁰⁸.

În *Imnul* 44 Sfântul Simeon scrie despre originea divină a minții umane [„Mi-a dat și minte și rațiune“ / Δέδωκε, καὶ νοῦν καὶ λόγον], explicând sublimitatea chipului lăuntric al omului creat după modelul Creatorului lui¹⁰⁹.

Analogiile dintre *minte* – *cuvânt*, *Dumnezeu* – *Tatăl* – *Dumnezeu Fiul*, respectiv *minte* – *suflet* – *cuvânt* și Persoanele Sfintei Treimi prin care sunt explicate relațiile dintre Persoanele dumnezeiești sunt și un indiciu al naturii create și spirituale a minții umane. Un text emblematic în acest sens pune în lumină această constatare:

„În ce mă privește deci, cred că, așa cum sufletul n-a preexistat și nu preexistă înaintea **minții** (οὐ προϋπέσθη ἢ προϋφίσταται ἡ ψυχὴ τοῦ νοός), nici **mintea** n-a preexistat și nu preexistă înaintea rațiunii/ cuvântului (ἢ ὁ νοῦς τοῦ ἐξ αὐτοῦ γεννωμένου λόγου), care se naște din ea, ci că ele își au deodată existența de la Dumnezeu iar **mintea** naște rațiunea / cuvântul (ὁ δὲ νοῦς τὸν λόγον ἀπογεννᾷ) prin care scoate la iveală voința sufletului, tot așa nici Tatăl și Dumnezeu n-a preexistat Fiului sau Duhului; ci, așa cum **mintea** există în suflet și are în ea însăși rațiunea / cuvântul (ὡς ὁ νοῦς ὑπάρχει ἐν τῇ ψυχῇ τὸν δὲ λόγον ἔχει παρ' ἐαυτῷ), în chip asemănător Dumnezeu și Tatăl există în întreg Duhul Sfânt și-L are întreg în El Însuși pe Dumnezeu Cuvântul Cel Născut; și așa cum e cu

108. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIE, XXXI. Περὶ θεολογίας καὶ ὅτι ἀναξερεύνητος ἡ θεία φύσις καὶ πάντη τοῖς ἀνθρώποις ἀκατανόητος, *HYMNES* 16-40, Tome II, SC 174, p. 396; SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imnul* 31, în *Imnele iubirii dumnezeiești*, p. 356.

109. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIE, XLIV, Τί ἐστι τὸ κατ'εἰκόνα καὶ πῶς εἰκίτως νοεῖται ὡς τοῦ πρωτοτύπου εἰκὼν ὁ ἄνθρωπος (...), SC 196, *Hymnes* 41-58, p. 72; SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imnul* 44: *Ce este „după chipul“ și cum se înțelege în mod convenit omul drept chip al modelului [prototipului] (...)*, în vol. *Imnele iubirii dumnezeiești*, p. 446.

neputință ca fără suflet să existe cuvânt sau **minte** (ἀδύνατον δίχα ψυχῆς λόγον ἢ νοῦν εἶναι), tot așa e cu neputință a numi pe Fiul împreună cu Tatăl fără Duhul Sfânt¹¹⁰.

Relațiile dintre Persoanele Sfintei Treimi sunt pentru Sfântul Simeon arhetipul relațiilor dintre elementele chipului lui Dumnezeu din om. Coexistența Persoanelor Sfintei Treimi și perihoreza Lor desăvârșită monofințială sunt modelul după care Sfântul Simeon înțelege relațiile dintre însușirile chipului lăuntric al omului. Utilizând termeni dogmatici de la Sinodul al IV-lea Ecumenic (Calcedon, 451), Sfântul Simeon examinează relația unitară *minte – cuvânt – duh*: „în întreaga minte care este în tine” (ἐν ὅλῳ τῷ ἐνυπάρχοντί σοι νῶ) „este cuvântul întreg și duhul (ὅλος ὁ λόγος ἐστὶ καὶ τὸ πνεῦμα), și sufletul este în acestea două în chip nedespărțit și necontopit” (ἐν τοῖς δυσὶν ἡ ψυχὴ ἀδιαίρετως, ἀσυγχύτως)¹¹¹.

Mintea umană (ὁ νοῦς) este definită de Sfântul Simeon Noul Teolog ca una din „facultățile firii omenești” (αἱ φυσικαὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἔξεις), mai precis, o facultate a sufletului a cărui structură tripartită (τὸ τριμερὲς κατανοεῖται τῆς ψυχῆς) cuprinde părțile rațională (τὸ λογιστικόν), mâniioasă (τὸ θυμικόν) și poftitoare (τὸ ἐπιθυμητικόν)¹¹². Întrucât este o realitate spirituală dinamică, sufletul ia forma scopului și a obiectivelor în funcție de care se coordonează. Mintea, ca parte a

110. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIE, ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ, Καὶ κατὰ τῶν ἐπιχειρούντων θεολογεῖν ἄνευ Πνεύματος, *Traité Théologiques et Éthiques*, SC 122, p. 136-138; trad. rom., *Al doilea discurs teologic. Împotriva celor ce încearcă să teologhisească fără Duhul*, în vol. *Discursuri teologice și etice*, Sclerieri I, p. 93. Analizând acest pasaj, diac. Mihai-Iulian Grobnicu înțelege chipul lui Dumnezeu din om „sub întreita funcționalitate de *minte, cuvânt/rațiune și suflet*” și nu ca pe o realitate tripartită, după cum reiese din explicația simeoniană. Referindu-se la alte contexte simeonice, autorul menționează triada clasică *minte – cuvânt/rațiune – suflet*, înțelegându-i termenii în sensul de „facultăți și puteri umane”, cf. *Pneumatologia Sfântului Simeon Noul Teolog. O analiză dogmatică*, Editura Cuvântul Vieții, București, 2022, pp. 229-235, 241.

111. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIE, ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ, Καὶ κατὰ τῶν ἐπιχειρούντων θεολογεῖν ἄνευ Πνεύματος, *Traité Théologiques et Éthiques*, SC 122, p. 138; trad. rom., *Al doilea discurs teologic. Împotriva celor ce încearcă să teologhisească fără Duhul*, în vol. *Discursuri teologice și etice*, Sclerieri I, p. 94.

112. ΑΓΙΟΝ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Κεφάλαιον ΣΤ', Ἀλφαβητικά Κεφάλαια, σ. 102; trad. rom., *Cuvântul 6*, în *24 de cuvinte despre viața duhovnicească*, p. 71.

sufletului, suportă aceleași influențe, potrivit firii, mai presus de fire și contrare firii, pe care le suportă și sufletul.

În analogie cu însușirile trupului dăruite de Dumnezeu (*dorință, ochi, lumină*), pentru viața fizică, Sfântul Simeon prezintă și însușirile sufletului, dăruite de Dumnezeu pentru viața spirituală. Mentea (νοῦς) și lumina (φῶς) Domnului nostru Iisus Hristos sunt dăruite sufletului credincios (τῇ πιστῇ ψυχῇ) „ca să privească (βλέπῃ) și să se hrănească (τρέφεται) cu mâncarea din cer”¹¹³. În mod particular, Sfântul Simeon are în vedere în această explicație funcția spirituală a minții umane, care își exercită funcția vederii realităților cerești. Se observă din această explicație și complementaritatea dintre însușirile trupului și cele ale sufletului. Triada *dorință – ochi – lumină* (ὄρεξιν – ὀφθαλμοὶ – φῶς) proprie trupului corespunde triadei *dorință – minte – lumină* (ὄρεξιν – νοῦς – φῶς) proprie sufletului. Termenii diferiți ai acestor triade (ὀφθαλμοὶ – νοῦς) nu indică o separare a lor, ci, dimpotrivă, o corespondență care apare în mai multe contexte din opera Sfântului Simeon. Ochii fizici ai trupului care au drept corespondent în suflet mintea sunt un simbol al ei care ne descoperă funcția ei optică în privința realităților spirituale. Sfântul Simeon atrage atenția asupra utilizării acestor însușiri ale ființei cuvântătoare (ἰδιώματα τοῦ λογικοῦ τούτου ζώου), precizând că ele trebuie folosite conform scopului lor. În caz contrar, omul cade din demnitatea pe care o are și numai Hristos îl poate reînvia și reaseza pe calea creșterii lui spirituale¹¹⁴.

Într-un alt context, în care numește sufletul viu (ψυχὴν ζῶσαν) „luat” de la Dumnezeu „enipostatic” (ἐνυπόστατον), Sfântul Simeon spune că este „în trei părți” (τριμερής), având „minte” (νοῦν), „rațiune” (λόγον) și „cele ce urmează de aici” (τά συνεπόμενα)¹¹⁵. Mentea uma-

113. ΑΓΙΟΝ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Κεφάλαιον ΙΕ', Ἀλφαβητικὰ Κεφάλαια*, σ. 216; trad. rom., *Cuvântul 15, în 24 de cuvinte despre viața duhovnicească*, p. 133.

114. ΑΓΙΟΝ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Κεφάλαιον ΙΕ', Ἀλφαβητικὰ Κεφάλαια*, σ. 216; trad. rom., *Cuvântul 15, în 24 de cuvinte despre viața duhovnicească*, p. 133.

115. ΣΥΜΕΩΝ ΛΕ ΝΟΥΕΑΥ ΤΗΕΟΛΟΓΙΕΝ, *ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ, Καὶ κατὰ τῶν ἐπιχειροῦντων θεολογεῖν ἄνευ Πνεύματος, Traités Théologiques et Éthiques*, SC 122, p. 136; trad. rom., *Al doilea discurs teologic. Împotriva celor ce încearcă să teologhisească fără Duhul*, în vol. *Discursuri teologice și etice*, Scrieri I, p. 92.

nă, fiind o parte a sufletului viu și enipostatic, creat de Dumnezeu, este la rândul ei creată.

Recurentă în scrierile Sfântului Simeon este triada *suflet – minte – rațiune* (ψυχή – νοῦς – λόγος), prin care înțelege chipul și asemănarea lui Dumnezeu după care a fost creat omul (Fc 1: 27). Sfântul Simeon vorbește de „o singură simțire” (μία ἀίσθησιν) proprie celor trei elemente, împărțită încincit de către nevoile trupului, prin care sufletul acționează. Mintea umană se împărtășește de această simțire comună care este în „întregime concentrată” în ea (ὅλη καθόλου συναπαρθεῖσα τῷ νῷ), fiindu-i naturală. Așadar mintea are o simțire naturală, concentrată în ea, prin care relaționează cu trupul. Unitatea triadică a chipului dumnezeiesc din om este dată de unicitatea ființei și firii ei (εἰσὶν ἐν μιᾷ τῇ οὐσίᾳ καὶ φύσει) și are mai multe însușiri:

„Iar acest unu (τό ἓν) simte (αἰσθάνεται), raționează (λογίζεται) – căci este rațional – înțelege (νοεῖ), cugetă (ἐπινοεῖ), reflectează (ἐνθυμεῖται), deliberază (βουλεύεται), dorește (ἐπιθυμεῖ), vrea (θέλει) sau nu vrea, alege liber (προαίρεῖται) sau nu alege liber, iubește (ἀγαπᾷ), urăște (μισεῖ); (...) unul acesta este viu, privind, auzind, mirosind, gustând, pipăind, cunoscând, recunoscând, și grăind el însuși”¹¹⁶.

Acest însușiri reprezintă actele psihice, mintale și raționale realizate prin care se manifestă relația chipului dumnezeiesc din om cu trupul. Întrucât însușirile sunt comune celor trei elemente ale chipului lăuntric al omului, rezultă că și mintea în sine le are și contribuie la activarea lor.

Partea mentală a sufletului (νοερόν τῆς ψυχῆς) este asemănată cu un „atelier” (ἐργαστήριον) în care partea rațională (τό λογιστικόν) se află „în mijloc ca inimă” (ὡς καρδίαν μέσον νοήσεις), iar în aceasta (ἐν τῷ λογιστικῷ) se află partea poftitoare (τό ἐπιθυμητικόν) și cea irascibilă (θυμικόν)¹¹⁷. Asemănarea minții cu un spațiu al lucrării exprimă

116. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, ΒΙΒΛΟΣ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ, ΛΟΓΟΣ Γ', *Traitées Théologiques et Éthiques*, SC 122, p.400-402; trad. rom., *Discursul 3, Cartea discursurilor etice*, în vol. *Discursuri teologice și etice*, Scrieri I, p. 201-202.

117. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, ΛΟΓΟΣ Δ', *Traitées Théologiques et Éthiques*, SC 129, p. 36; trad. rom., *Discursul 4*, în vol. *Discursuri teologice și etice*, Scrieri I, p. 2230.

în mod plastic funcția ei de a elabora gândurile, semințele faptelor, în conlucrarea cu celelalte părți ale sufletului.

Expresia *τῆς νοερᾶς καὶ λογικῆς σου ψυχῆς*¹¹⁸ prin care Sfântul Simeon evidențiază demnitatea *sufletului mintal și rațional* pe care omul îl are de la Dumnezeu comparativ cu creația, care, deși grandioasă, este lipsită de asemenea dar suprafiresc.

Sfântul Simeon Noul Teolog nu a fost preocupat în mod deosebit de localizarea minții umane. Într-o explicație în care evidențiază analogia dintre trupul Bisericii și trupul uman, vorbind despre cap, Sfântul Simeon precizează: „[...] iar capul face alcătuirea [închegată a] întregului trup [Col 1:17-18; 2:19], ca unul ce are întru el toate simțurile (*τάς αἰσθήσεις*), mintea (*τόν νοῦν*) și cuvântul [rațiunea, *τόν λόγον αὐτόν*] însuși [...]”¹¹⁹. În același context, vorbind despre frumusețea capului, o consideră inutilă „dacă nu are și mintea și simțurile intacte și întregi” (*τόν νοῦν καὶ τάς αἰσθήσεις σώας καὶ ἀκεραίας*). Întrucât Sfântul Simeon nu insistă asupra relației *minte – cap*, remarcăm legătura lor de apartenență în conformitate cu unele cercetări medicale.

Natura și însușirile minții umane. Sfântul Simeon atestă faptul că mintea umană are o natură conformă rațiunii ei spirituale, fiind înzestrată de Dumnezeu cu însușiri care-i permit să-L cunoască pe Dumnezeu și care indică legătura ei cu trupul uman. „Chipul” dumnezeiesc pe care omul îl poartă ontologic de la creație reprezintă pentru Sfântul Simeon cea mai evidentă formă prin care Creatorul l-a cinstit (*ἡξιώθης*) și l-a îmbogățit de sus (*πεπλουτήκαμεν ἄνωθεν*) pentru a fi asemenea Lui (*τό ἀφομοιωθῆναι Θεῷ τῷ Πατρὶ*)¹²⁰. Natura și însu-

118. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, *Τοῦ αὐτοῦ ἕτερα κεφάλαια θεολογικά καὶ πρακτικά π', λγ', CHAPITRES THÉOLOGIQUES, GNOSTIQUES ET PRATIQUES*, SC 51, p. 89-90; SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Ale aceluiași, una sută capete de Dumnezeu cuvântătoare și făptuitoare (teologice și practice)*, 80, *Cele 225 de capete teologice și practice*, în *Filocalia*, vol. VI, p. 88.

119. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, *Catéchèse XVIII*, SC 104, p. 292; trad. rom., *Cateheza 18, Cateheze, Scrieri II*, p. 211.

120. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, *ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ, Καὶ κατὰ τῶν ἐπιχειρούντων θεολογεῖν ἄνευ Πνεύματος, Traités Théologiques et Éthiques*, SC 122, p. 138; trad. rom., *Al doilea discurs teologic. Împotriva celor ce încearcă să teologhisească fără Duhul*, în vol. *Discursuri teologice și etice, Scrieri I*, p. 94.

șirile minții umane sunt evidențiate în mai multe contexte ale operei Sfântului Simeon.

1) **Imaterialitatea.** Sfântul Simeon menționează natura imaterială a minții, creată în scopul relaționării omului cu Dumnezeu: „Min-tea este imaterială și netrupească (νοῦς ἄϋλός ἐστι καὶ ἀσώματος); și, nefiind ținută de ziduri ci de Duhul Cel dumnezeiesc, stă singură în cele potrivit firii și vorbind cu Dumnezeu”¹²¹. Această caracterizare a minții umane nu a fost făcută în scop antropologic, ci spiritual, pentru ca cel ce se liniștește să înțeleagă cum funcționează mintea umană, și să-l ajute în lucrarea lui duhovnicească. Sfântul Simeon atestă această însușire [τῷ ἄϋλῳ νοῦ] și în *Imnul* 31 unde își exprimă fascinația și uimirea față modul unirii ei cu trupul material¹²².

2). **Nemurirea.** Sfântul Simeon menționează și natura netrecătoare a minții umane atunci când spune că este „nemuritoare” (ἀθανάτου νοός)¹²³. Această trăsătură a minții umane exprimă natura ei divină, creată de Dumnezeu.

3) **Neschimbabilitatea.** Ca și sufletul, mintea este „neschimbătoare prin fire și ființă” (ἄτρεπτος τῇ φύσει καὶ τῇ οὐσίᾳ)¹²⁴. Această însușire se referă la natura ei, care nu se modifică.

4) **Schimbabilitatea.** Schimbabilitatea minții este pusă în legătură cu stările pe care le poate cunoaște, duhovnicești sau neduhovnicești,

121. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, Λογος ΙΕ', *Traité Théologique et Éthique*, SC 129, p. 450; trad. rom., *Discursul* 15, în vol. *Discursuri teologice și etice*, Scrieri I, p. 403; Ilarion ALFEYEV, *Sfântul Simeon Noul Teolog și tradiția ortodoxă*, p. 222.

122. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, XXXI. Περὶ θεολογίας καὶ ὅτι ἀναξερεύνητος ἡ θεία φύσις καὶ πάντῃ τοῖς ἀνθρώποις ἀκατανόητος, *HYMNES* 16-40, Tome II, SC 174, p. 396; SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imnul* 31, în *Imnele iubirii dumnezeiești*, p. 355.

123. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, Τοῦ αὐτοῦ ἕτερα κεφάλαια θεολογικά καὶ πρακτικά π', λη', *CHAPITRES THÉOLOGIQUES, GNOSTIQUES ET PRATIQUES*, SC 51, p. 90; SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Ale aceluiași, una sută capete de Dumnezeu cuvântătoare și făptuitoare (teologice și practice)*, 38, *Cele 225 de capete teologice și practice*, în *Filocalia*, vol. VI, p. 72; SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, *Catéchèse XXVIII, CATÉCHÈSES* 23-34. ACTION DE GRÂCE 1-2, SC 113, Tome III, p. 132; trad. rom., *Cateheza* 28, *Cateheze, Scrieri* II, p. 293.

124. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, *Catéchèse XXV, CATÉCHÈSES* 23-34. ACTION DE GRÂCE 1-2, SC 113, Tome III, p. 54; trad. rom., *Cateheza* 25, *Cateheze, Scrieri* II, p. 264.

în mod similar cu cele pe care le trăiește sufletul. Într-un text edificator, Sfântul Simeon prezintă relația *suflet – minte* și natura lor variabilă:

„Dar așa cum se schimbă cele ale sufletului, în același chip se schimbă și se prefac cumva și cele ale **minții noastre** (*τὰ τοῦ νοός ἀλλοιοῦται ἡμῶν καὶ οὕτω πως μεταβάλλεται*). Căci uneori este ageră la înțelegere (*εἰς τό νοῆσαι*) și încă și mai ageră în a parcurge și distinge repede cele înțelese (*εἰς τό τά νοούμενα*) sau văzute de către ea (*ἥτοι βλεπόμενα*), alteori este leneșă și zăbavnică în a face amândouă aceste lucruri. Uneori ajunge ca lipsită de minte (*ὁ αὐτός ἄνους*) și de glas și surdă, iar alteori arată ușurință în înțelegere (*εὐνους*) și grăire, în auzire și în pricepere. Uneori este oarbă (*τυφλός*), alteori văzătoare (*ὁρατικός*), silindu-se să intre în adâncul și înălțimea contemplației (*θεωρίας*) mai presus de măsura firii omenești. Uneori este simplă (*ἀπλοῦς*) față de orice contemplație (*πρός πᾶσαν θεωρίαν*) și liberă (*ἐλεύθερος*), neaducându-și aminte deloc de relele care i s-au făcut mai înainte, nici gândindu-se la ceva din aceasta în genere, alteori este pestriță, iscodind și cercetând (*ἐννοῶν καὶ ἐπινοῶν*) cu răutate cele ce nu s-au făcut; și așa se face ca o flacăra din lemn ud sufocată de fum, nu numai față de cei de față, ci adeseori plămuește în ea însăși cu răutate gânduri deșarte și mincinoase chiar și despre cei ce nu sunt de față; de aceea, chiar dacă inima se întristează mult și nu consimte cu mintea (*μή συντιθεμένης εἰς τά τοιαῦτα τῷ νῷ*) la unele ca acestea, nu va putea să se folosească nicidecum cu nimic, nici nu o va putea depărta de raționamentele (*συλλογισμῶν*) deșarte.

Acestea deci sunt schimbările minții (*τοῦ νοός*) și ale sufletului nostru spiritual (*τῆς νοερᾶς ἡμῶν*) și divin (*θείας ψυχῆς*)¹²⁵.

Dar cum sunt posibile însă aceste schimbări ale minții și sufletului nostru „mîntal“ și „divin“? Sfântul Simeon le explică prin libera alegere și voința cu care este înzestrat omul:

„Fiindcă sufletul este neschimbător prin firea și prin ființa lui (*ἄτρεπτος τῇ φύσει καὶ τῇ οὐσίᾳ*), iar **mintea** (*ὁ νοῦς*) a fost și ea făcută de Ziditor deopotrivă și în același timp cu el (*συνάμα*); deci amândouă sunt puse în mișcare numai de alegerea liberă (*τῇ προαιρέσει*) și, primind prin voința proprie (*τῷ ἰδίῳ θελήματι*) virtutea sau răutatea, se fac părtașe și moștenitoare ale întunericului sau luminii – vorbesc despre **suflet** și **minte** (*ὁ νοῦς*) care, precum s-a zis, se alipesc de bunăvoie prin

125. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIE, *Catéchèse XXV, CATÉCHÉSES 23-34. ACTION DE GRÂCE 1-2, SC 113, Tome III, pp. 52-54; trad. rom., Cateheza 25, Cateheze, Scrieri II, pp. 263-264.*

voință (*θελήματι*) și alegere liberă (*προαιρέσει*) de una din acestea, fie de bine, și atunci se fac bune, fie de rău, și atunci de fac rele”¹²⁶.

Schimbările sufletului și ale minții se repercutează și asupra trupului, care se împartășește de ele în funcție de conținutul lor, spiritual sau nespirtual.

Stările minții sunt prezentate și în *Imnul 30*, o capodoperă a creației ei imnografice simeoniene, în care utilizează metafora candelăi explicată în sens spiritual, antropologic.

Imnul 30, v. 78 – 80

«Înțelege prin „candelă” sufletul meu,
iar prin „untdelemn” virtuțile
și prin „feștilă” **mintea mea**»¹²⁷.

Correspondențe semantice

candelă	– suflet	[λύχνον	– ψυχὴν]
ulei	– virtuți	[ἐλαιον	– ἀρετάς]
feștilă	– minte	[θρυαλλίδα	– νοῦν]

Atunci când mintea umană, întărită de virtuți se împartășește de lumina dumnezeiască, devine luminată, iar când nu participă la ea slăbește și își diminuează funcțiile spirituale.

5). **Însuflețirea**. Ca parte a chipului dumnezeiesc din om, mintea are însușirea de a fi „însuflețită” (*νοῦν ἔχοντι καὶ ἐμψύχω*)¹²⁸.

6). **Raționalitatea**. O altă însușirea a minții umane este aceea de a fi „rațională” sau „cuvântătoare” (*νοῦν ἔχοντι καὶ ... λογικῶ*)¹²⁹. Min-

126. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, *Catéchèse XXV, CATÉCHÉSES 23-34. ACTION DE GRÂCE 1-2, SC 113, Tome III, p. 54*; trad. rom., *Cateheza 25, Cateheze, Scrieri II, p. 264*.

127. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, XXX. *Πρὸς ἓνα τῶν μαθητῶν (...), HYMNES 16-40, Tome II, SC 174, p. 346*; trad. rom., *Imnul 30, în Imnele iubirii dumnezeiești* (București, 2017), p. 324.

128. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, *ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ, Καὶ κατὰ τῶν ἐπιχειρούντων θεολογεῖν ἄνευ Πνεύματος, Traités Théologiques et Éthiques, SC 122, p. 140*; trad. rom., *Al doilea discurs teologic. Împotriva celor ce încearcă să teologhisească fără Duhul*, în vol. *Discursuri teologice și etice*, Scrieri I, p. 94.

129. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIEEN, *ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ, Καὶ κατὰ τῶν ἐπιχειρούντων θεολογεῖν ἄνευ Πνεύματος, Traités Théologiques et Éthiques, SC 122, p. 140*; trad. rom., *Al doilea discurs teologic. Împotriva celor ce încearcă să teologhisească fără Duhul*, în vol. *Discursuri teologice și etice*, Scrieri I, p. 94.